

KAZAK TÜRKÇESİNİN AĞIZLARI

Kazak Türkçesinin ağızlarında yazı dilinden farklı bir fonem yoktur. Yazı dilindeki kelime başı /j/ ünsüzü yerine genellikle Güney ağızlarında /c/'nin söylenmesi bir tarafa bırakılırsa Kazak Türkçesi ağızlarının ünlü ve ünsüz düzeni, yazı dilindeki ile aynıdır. Diğer ses ayrılıkları daha çok çeşitli ünsüzlerde görülen tutarsızlıktır. Yazı dilinde Kazak Türkçesi kelimelerde bulunmayan /ç/ ünsüzünün bazı ağızlarda yazı dilindeki /ş/ yerine veya onunla birlikte kullanılması, benzer biçimde Ortak Türkçe /ş/ ünsüzünün bazı ağızlarda hem yazı dilindeki gibi /s/, hem de /ş/ ile bulunması başlıca farklılıklardır. Ayrıca ötümlü ve akıcı ünsüzlerle sonlanan kelimeler üzerine yazı dilinde /d/ başlangıç ünsüzü ile gelen bazı eklerin çeşitli ağızlarda /l/ ile başlaması da (d ~ l) tasniflerde öteden beri önemli bir seslik ölçüt olarak kullanıla gelmiştir. Bunlar dışındaki ses ayrılıkları genellikle ses yansımali kelimelerle alıntı kelimelerde görülen ve sistemli olmayan, sınırlı sayıda örneği bulunan değişikliklerdir.

N.T. Sawranbayev Tasnifi

N.T. Sawranbayev'e göre Kazak Türkçesinde ağız özellikleri daha çok sözvarlığında mevcuttur. Ağızların kendine özgü özellikleri, ses bilgisi ve şekil bilgisi ayrılıklarına göre sözvarlığında daha açık fark edilir.

Sawranbayev, leksikolojik farklılıklara dayanarak örneğin Kazakistan'ın güneyini (Aral'ın kuzeyinden başlayarak Yedisu doğu sınırına kadar) dört ağıza böler¹:

Sırderya ağızında, balık ve pirinçle ilgili özel kelimeler; Çimkent ağızında bağ-bahçe ve pamuk tarımıyla ilgili özel kelimeler, ayrıca Özbek Türkçesinin yoğun etkisi;

Güneybatı ve güneydoğu arasındaki bölgeyi içine alan **Şuw ağızında**, Kırgız Türkçesinin güçlü etkisi;

Almatı ve Taldıkorgan arazisindeki **Yedisu ağızında**, hayvancılık, bağ-bahçe ve diğer tarımla ilgili kelimeler, ayrıca Kırgız ve bilhassa Uygur Türkçesinin etkisi sözvarlığının karakterini çizer.

¹Sawranbayev, N.T., "Dialekti v sovremennom kazahskom yazıke", *Voprosı yazıkoznaniya* 1955, No: 5.

G. Musabayev

G. Musabayev, ağızların sözvarlığında yabancı dillerin etkisi ile alıntı kelimelerin farklı oluşu vb. ile esas ağızlar yanında değişmeli ağızların ortaya çıktığını ifade etmiştir. Buna başka dillerin etkisi ile halkın bir bölümünde değişip diğerlerinde yayılmayan özellikler girer²:

Örneğin güneyde Özbek ve Kırgız, batıda Tatar ve Başkurt, doğuda Altay Türkçeleri ve Çince ile kelime değişen Kazak Türkçesinde bu yerlerde **değişmeli ağızlar** (*awıspalı govor*) ortaya çıkmıştır.

²Keleşbayev, İ., G. Musabayev, *Kazirgi Kazak Tili, Leksika-Fonetika*, Almatı 1975, s. 127.

